

Kinczler Zsuzsanna

Nehézségek és örömök között: az evangélikus kántorképzés ma

Kinczler Zsuzsanna énektanár-karvezető, egyházzeneész, az Evangélikus Hittudományi Egyetem adjunktusa, a cinkotai evangélikus templom kántora, a Magyar Evangélikus Egyház Kántorképző Intézete Igazgató Tanácsának elnöke, a Magyar Egyházzenei Társaság pedagógus szekciójának társvezetője, az Európai Protestáns Egyházzeneészek Szervezetének vezetőségi tagja.

Tisztelt Hallgatóság!

Előadásomban részben már elkészült anyagokra támaszkodom, melyek az intézményi honlapokon is olvashatóak: kantorkepzo.lutheran.hu, theol.lutheran.hu, részben a Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Presbitériumának felkérésére 2012-

ben írt és benyújtott, a Kántorképző Intézet Igazgató Tanácsa által véleményezett és elfogadott saját írásomra, friss kiegészítésekkel.

Az evangélikus kántorképzés otthona a Mandák villa Fóton. Az épületben 1947 óta folyik kántorképzés. A kántortanítói állások megszüntetése idején gyülekezeteink orgonista nélkül maradtak. Ezért kellett minél gyorsabban képezni elkötelezett egyháztagokat az egyházzenei szolgálat ellátására. Az intézetet évtizedekig a különös kisugárzású Kiss János missziói munkás vezette, a kántorképző legnagyobb hatású tanára és a zenei ügyekért felelős igazgatója pedig Trajtler Gábor orgonaművész-lelkész volt, aki 1998-ig tanított. Több mint egy évtizedig volt az intézet vezetője és gondnoka Milán Gábor, aki az átmeneti idők után újra biztonságos pályára állította a Mandák Otthont. Ma az intézet igazgatója Bence Gábor egyházzeneész.

Nyári kántortanfolyamok

A Kántorképző Intézetnek három —egymást kiegészítő— munkaterülete van: a nyári hónapokban háromszor két és fél hetes bentlakásos tanfolyamot tartunk elsősorban diákkorúaknak. Pontosan beosztott napirenddel használjuk ki az időt úgy, hogy az egyházzenei tárgyak oktatása mellett minél több idő maradjon a Szentírással való foglalkozásra is. A napokat gazdag liturgiájú áhítatok keretezik a tanfolyamlelkészek vezetésével. A tanfolyamok végén bibliaismereti verseny van a Biblia egy-egy könyvéből. Folyamatos a kapcsolat a helyi gyülekezettel is, s a kiemelt fontosságú istentiszteleteket a helyi, fóti evangélikus gyülekezet templomában tartjuk. A zenei képzés központja a hangszerjáték. Minden résztvevő a saját zenei szintjéről indulva részesül harmónium- vagy orgonaoktatásban. Kiváló hangszerállományunk lehetőséget ad arra, hogy hallgatóink naponta legalább másfél órát gyakorlással tölthessenek. Mindennap van szolfézs- és zeneelmélet-óra. Az egyházi énekinccsel egyéni és csoportos órákon ismerkedhetnek meg a hallgatók. Az énekkari munka kiemelt fontosságú nyári tanfolyamainkon. Célunk egyrészt az, hogy a hallga-

tókkal olyan műveket ismertessünk meg, amelyeket saját gyülekezetükben szerényebb körülmények között is meg tudnak tanítani, másrészt szeretnénk mindenkivel megismertetni a kóruséneklés nagyszerűségének lelkesítő érzését. A nyári tanfolyamokon nyílik mód arra is, hogy végzős hallgatóink karvezetés tantárgyból gyakorlati vizsgát tegyenek. Tanfolyamaink oktatóinak nagy része —amellett, hogy természetesen képzett muzsikus— korábban a mi kántorképzőnk oklevelét is megszerezte. Így érezzük biztosítottak az Intézet szellemiségének megőrzését.

Az I. (júniusi) tanfolyam vezetője Bence Gábor, a II. (júliusi) tanfolyam vezetője Németh Sándor, a III. (augusztusi) tanfolyam vezetője Kertész Botond, karvezetője Kamp Salamon. A „júniusi”, „júliusi” és „augusztusi” tanfolyamon a fóti ház kihasználtsága maximális. A jelentkezők száma öröndetesen nagy és állandó. Mindhárom tanfolyamnak —a közös alap mellett— önálló arculata van. A tanfolyamok hallgatói tanfolyami díjat fizetnek, melynek összege az elmúlt években alig változott, ismerve a tanfolyamra jelentkező gyermekek családjának anyagi helyzetét. Kérjük és várjuk ebben a kérdésben a küldő gyülekezetek segítségét. A „honnan érkeznek?” kérdésre általános válaszként elmondható, hogy agilis, zenét kedvelő lelkészek gyülekezeteiből. Ennél részletesebb adatokat tudunk meg az intézet vendégkönyvéből. Egy teljes nyár adatait térképen is ábrázoltuk, ezzel szemléltetve az országos megoszlást. Jól kirajzolódtak egyes központok, de világossá váltak a gyakorlatilag teljesen ellátatlan területek is. Az adatok nem tekinthetők hivatalos statisztikának, hiszen évről évre történnek változások. A tanfolyamra érkezők zenei előképzettsége változó. Vannak olyanok, akik biztosan nem fognak eljutni a kántori oklevél megszerzéséig, hiszen az évközi, rendszeres munka nekik különféle okokból ugyan, de megoldhatatlan.

Évek óta forgatjuk magunkban a kérdést, helyes-e tanfolyamokról beszélni, vagy helyesebb lenne a tábor megjelölés. Anélkül, hogy bárki érzékenységét bántanánk, jó úgy tekinteni a kérdést, hogy zenére, igényes egyházzzenére éhező egyháztalagok képzése folyik, hitbeli alapozással. A zene az elmúlt években a közoktatásban betöltött helyének folyamatos leértékelődése mellett ez nem kis feladat. Méltán lehetünk büszkék tanfolyamainkra.

A nyári továbbképző tanfolyam

A nyári kínálat továbbképző tanfolyammal bővült, melynek vezetője Ecsedi Zsuzsa. A tanfolyam változó létszámmal működik, de igen fontos feladatot lát el. Célja az aktív szolgálatban állók megszólítása, ahol szintén a zenei felkészültség igen változó voltárról beszélhetünk. Itt már a mai magyar kántorok nehézségeivel találkozunk: szabadidejüket áldozzák a kántori létre, s így erre a tanfolyamra is. E terület sokat nyert azzal, hogy a Magyar Egyházzenei Társaság és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszékének ökumenikus továbbképzésével időben összehangolva új arculatot nyert. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem kántor szakával is jó kapcsolatokat ápol a továbbképző, melyet fontos tovább erősíteni, s folyamatosan új utakat is ke-

resni. Erre mind az intézet, mind az egyetem vezetése, mind a MET —remény szerint— továbbra is nyitottnak mutatkozik. A tanfolyam egyhetes, s a szakmai előrehaladás mellett lehetőség nyílik arra is, hogy a gyülekezeti kántori szolgálat sok kérdését őszinte csoportos beszélgetéseken próbálják megvitatni, a tapasztalatokat kicserélni.

Téli, évközi tanfolyamok

Téli tanfolyamok vagy más néven évközi tanfolyamok szintén 1947 óta folynak Fóton, s a folyamatos, elmélyült munkára adnak lehetőséget. Az oktatás szombati napokon történik, novembertől áprilisig. Tantárgyak: egyházi ének, liturgia, szolfézs és zeneelmélet, orgonaismeret, orgonajáték. Az ország különböző pontjairól érkező hallgatók komoly szakmai munkában vesznek részt. Az évközi tanfolyamok végén hivatalos vizsga keretében számolnak be előrehaladásukról. Az itt megszerzett tudás birtokában jelentkeznek, jelentkezhetnek vizsgára, az Evangélikus Egyház által elismert kántori fokozatok valamelyikének megszerzésére.

Az intézetünk által meghívott vizsgabizottság háromféle bizonyítványt adhat ki: segédkántori bizonyítványt alapfokon biztonsággal gyülekezeti énekkíséretre képes jelölteknek; kántori bizonyítványt megbízható pedál- és manuáljátékkal bíró jelölteknek, akik könnyebb pedálos orgonaművek előadására is képesek; és kántori oklevelet olyanoknak, akik minden tantárgyból elvégezték tanfolyamaink anyagát, önálló gyülekezeti kántori szolgálatra bocsáthatóak és képesek tudatos zenei munkával a további önművelésre is. Intézetünk fennállása folyamán összesen több mint 140 kántori oklevelet adott ki. A téli tanfolyamok látogatottsága is állandó, s nem csak a felnőtt(ebb) korosztály részéről. Mindig akad szülő, lelkész, gyülekezeti tag, aki vállal gyermekszállítást is szombatról szombatra.

A Mandák kórus a nyári tanfolyamok hallgatóiból alakult 1989-ben. Olyan fiatalokból, akik a nyári 2–3 hét mellett az év többi részében is folyamatosan foglalkozni szerettek volna az egyházi kórusmuzsikával. Természetesen nem kisebb fajsúllyal említve az ezáltal megvalósuló állandó kapcsolattartást. A kórus szép hagyományra tekinthet vissza. Kórushétvégéiket havonta tartják az intézményben. Szolgálati területüknek tekintik az egész országot, oda visznek igényes egyházzent, ahová „ibusz csoportok” nem utaznak. Az elmúlt évek komoly nehézsége, hogy vezetőjük nem vezet nyári tanfolyamot, így az utánpótlás kérdése nem megoldott. Jelenleg külsősök bevonásával működnek. Taglétszámuk változó. A kórus alapító karnagya Hafenschner Károly, jelenlegi vezetőjük Balás István.

A felsőfokú evangélikus egyházzene-oktatás lehetőségei

A fóti nyári és téli tanfolyamok mellett a nyolcvanas évektől kezdve új és még újabb lehetőségek kínálkoztak azoknak, akik az igényes egyházi zene elköte-

lezett hívei: a vesztfáliai egyház ösztöndíjrendszere (Herford); a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen újrainduló egyházzene tanszék és doktoriskola; az EHE 2007-ben elindított BA kántor szaka.

A vesztfáliai egyház, akkoriban még csak „iskolájában“, Kirchenmusikschule, évről évre ösztöndíjasokat fogadott Magyarországról. Az intézmény időközben főiskolai rangot szerzett. Itthon ekkor még nem lehetett ezen a szinten egyházzene-tanulni. Herfordban az elméleti és alapozó tárgyakon kívül erőteljesen gyakorlati oktatás folyik, s a legnagyobb hangsúly az orgonajátékra és a gyülekezetekben jól hasznosítható kamarazene-re esik. Vezető egyházzene-szeink túlnyomó többsége töltött hosszabb-rövidebb időt Herfordban, s ez a sor mindmáig nem szakadt meg. Többen hazajöttünk, de van, aki tanulmányai befejezése után Németországban maradt s ott vállalt állást. Ugyanakkor itthon Dobszay László vezetésével indult újra az egyházzene-sz képzés a Zeneakadémián, egyetemi szinten. Evangélikus egyházzene-szeink, kántoraink szép számmal vettek részt e képzési formában is. A zeneakadémiai ökumenikus jellegű oktatás mellett igény mutatkozott egy újabb oktatási szintre és formára, a felekezethez szorosan köthető főiskolai szintre, a Bologna-rendszer szerinti BA-képzésre. 2007-ben indult az Evangélikus Hittudományi Egyetem keretein belül a kántor alapszak (BA), képzési idő: 6 félév, megszerzendő kreditek száma: 180. A képzés Budapesten, nappali tagozaton folyik.

A képzés célja felsőfokú elméleti és gyakorlati ismeretekkel és kompetenciákkal rendelkező kántorok képzése, akik jól hasznosítható alapozást kapnak a teológiai alapismeretek, az orgonajáték és a karvezetés mellett a pedagógia, az „ifjúsági zene“ és a gyülekezetépítés területén is. A szak a kántorképzőt végzettek, kántori szolgálatban állók és az egyházzene-ben még nem jártas, de megfelelő zenei előképzettséggel rendelkező, az egyházi szolgálatra nyitott hallgatóknak kínál továbbtanulási lehetőséget. A képzés a zenei és teológiai alapozó tárgyakra építve hangsúlyosan gyakorlati jellegű. Célja, hogy a kántor szakon végzettek segítsék a gyülekezeti éneklés megelevenedését, kórust szervezzenek és színvonalas orgonás szolgálatot végezzenek, továbbá támogassák az egyház liturgikus életének megújulását — beleértve az ifjúsági zene minőségi művelését is. Az oklevél kiadásának feltételei között itt egy idegen nyelvből középfokú, C típusú államilag elismert nyelvvizsga is szerepel.

Kezdeti elképzeléseink szerint a szakunkon tanuló hallgatók a hittanár képzésbe kapcsolódnak be elsősorban, s e két szak elvégzése után nem lesznek nagy elhelyezkedési nehézségeik. A gyakorlat azonban azt mutatta, hogy a nálunk tanulók egy része leadta a szakot, vagy befejezve a lelkész szak felé indult el. De fordított mozgás is indult: a már lelkész szakon tanulók közül többen kapcsolódtak be teljesen vagy részben a kántor alapszak életébe.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem ma Magyarország egyetlen evangélikus felsőoktatási intézménye, és mint ilyen, feladatait egyrészt országos szinten látja el, másrészt tevékenysége kihat a határon túli magyarok felsőfokú képzésére is. Az oktatók és hallgatók tudományos fejlődését szolgálják az intéz-

mény kiterjedt külföldi kapcsolatai: rendszeresen fogad neves külföldi vendég-előadókat, s küldi tanárait, hallgatóit Bécs, Lipcse, Erlangen, Neuendettelsau, Helsinki, Oslo, Chicago, Kolozsvár, Pozsony egyetemeire, illetve főiskoláira. Az egyetem falai közé ugyan nem most költözött be a zene, hiszen elődeink is nagy hangsúlyt fektettek az éneklésre, s részben az igényekhez igazodva a hangszerjátékra — orgona, illetve harmónium, de a szak átformálta az ország legkisebb egyetemének mindennapi életét, fontos következményekkel. Kiváló hangképző tanáraink, Heim Mercedes, majd Kun Ágnes Anna, zongoratanárunk, Elek Szilvia, liturgikus orgona és harmónium tanárunk, Németh Csaba, rézfúvós tanárunk, Tóth Péter, valamint gitártanárunk, Török György és a két főállású oktató, Finta Gergely és Kinczler Zsuzsanna jóvoltából „zengő” épület-együttessel beszélhetünk. Ez nagy hatással van az intézmény minden dolgozójára és minden nem kántor szakos hallgatójára is. Igen, megnőtt az érdeklődés a zene iránt, egyre többen jelentkeznek fakultatívan zenei tárgyakra, legyen az a zenei fejlesztő pedagógia területéhez tartozó ének-zene korrepetálás, helyi nyelven nevezett „gyógyzó”, vagy a szárnyait bontogató blockflöte-csoport, liturgikus ének szeminárium vagy énekkar. Egyházunk méreteiből, s a szórvány gyülekezetek adottságaiból kiindulva égető a szükség alapvető zenei készségekkel rendelkező lelkészekre és hitoktatókra. A munka nagy erővel folyik, s ezen a téren méltán lehetünk büszkéek magunkra.

Ezen képzési formák és lehetőségek birtokában sokunknak számára elképzelhetőnek tűnt a kántor életpályamodell, szükség esetén tanári vagy egyéb hivatás mellett. Reméltük, hogy a képzések sokszínűsége vonzóvá teszi ezt a pályát, s művelőinek —legalábbis szerény— megélhetést biztosíthat. Nem maradnak üresen az orgonapadok, hangszereinket értő kezek szólaltatják meg hétről hétre, gyülekezeteink életében központi helyen szerepel a kórusmuzsika, híveinknek igénye lesz a színvonalas zenei szolgálat. Teljesül a „teológia és muzsika” Luther által megálmodott eszménye.

Ha tovább szeretnénk lépni, akkor becsületesen és nyíltan be kell valljuk: nem teljesen így történt. A sok pozitívum mellett egyházunkban az egyházzene és kántorképzés ügyét reméljük csak, „eddig még” nem sikerült stratégiai kérdéssé tenni. Fontos, hogy a kántorok gyülekezeteinkben megfelelő felkészültség mellett a lelkész elsődleges munkatársai legyenek, munkájukat tiszteljék és honorálják. A lutheránus elvi felfogás mellett gyakorlatban is érezhető és tudható, milyen fontos az istentiszteleteinken megszólaló zene és annak minősége. Ha főállású kántorok szolgálatára nincs is lehetőség, de a mellékállású kántor is naponta jelen lehet, jelen van gyülekezetében, a különböző alkalmakon. Tanít, segít, támogat, nevel. Igényt ébreszt a liturgia megértésére és művészi ellátására. Itt még, ehhez még szemléletváltásra van szükség.

Egyházunk Magyarországon kis egyház, s az ország nem csak Budapestből áll. Sok a szórványunk, folyamatos gyülekezetépítésben vagyunk. A gyülekezet építésének pedig fontos eleme az egyházi zene.